

ناقداره ژینین دیرۆکا کوردی روپه له کێژ خهباتا چهپسه خانا نه قیب

(1891-1953)

د. سهلاح هرۆری

3. شروقه کرنا کیشا کوردی بۆ چهپین دهولی بین بلند مینا کۆمه له گهلان. د فی بواری دا چهپسه خانی چهندی جارن نامین تابهت ل سالین بیست و سهپان دا بۆ کۆمه لا گهلان هنارتینه، د قان نامان دا، ئەوی ئینش و نازارین ملهتی کوردان بۆ فی چهپ بلند دیار کرینه.

چهپسه خان خودان تیکه له کا باش بوو دگه له که سایه تین نافرته ل جیهانی، به لکو ل دهرفی کوردستانی نافرتهان بهری خوه ددا مالا وی.

ههژی به بیژین کو پشتی فی ژینی دریز د خزمهتا جفاکی کوردی دا ل 15 نیسانا سالا 1953 جانی خوه وندا کریه.

ژ ناخفتنا مه یا نا فهاتی دیار دهیت کو نافرته کورد چهپ خوه د دیرۆکا کوردی دا کریه، ئەوژی ژ بهر خهبات و بزافا وی د بواری جفاکی ورهوشنیری و سیاسی دا. نمونه ک ژ فی بهکی کو چهپسه خانا نه قیب بوو، و ئەوی گه له ک ژ ژمانا خوه ژ بۆ ملهتی کورد تهرخان کریه، چ بۆ شروقه کرنا کیشا کوردی یان ژ بۆ به لاکرنا زانیی دنیقههرا نافرته تین کورد دا، ژ بلی کاری وی بی بهردهوام بۆ چاره سه کرنا گرفتارین نافرته کورد. ل دویمه هیی دبیژین ژمانا چهپسه خانی روپه له ک زندهی ژ دیرۆکا ملهتی کورد.

مها ژان زندهرا هاته وهرگرتن.

نافرهتا کورد مینا نافرته تین جیهانی تهقلی رویدان و بویه رین سیاسی و له شکر بوویه، به لکو مینا زهلامی د قادا خهباتی ژ بۆ ب دهستقه ئینانا مافین نه تهوه بین ملهتی خوه کارهکی بهرجا ف نهجامدایه. د دیرۆکا ملهتی کورد دا نمونین فی چهندی گه له ک د بهرچا ف و ناشکرانه. و نه گه ر گه له ک ب هویری ته ماشیهی بابهتی رۆلی له شکر و سیاسی بی نافرتهتا کورد بکهین، دی هنده ک نمونه باش که فته بهر چا فی مرو فی کو نافرتهتا کورد سه رکیشیا له شکر کریه، و دسه رین مه زن دا پشکدار بوویه. به لی وهکی دیار کو بههرا پتیریا نافرته تین کورد پالپشتیا کارین سیاسی و له شکی و جفاکی کریه، نه خاسه بین ل کوردستانی رویدان و مه نمونین دیار هه ته، کو ئیک ژوان چهپسه خانا نه قیب بوو. (چهپسه خان) کچا شیخ مه عروفی چه فیدی کاکه نه حمه د شیخی به، ل بازاری سولیمانیی ل سالا 1891 ژدایک بوویه، ئەو دوتاما شیخ مه حمودی چه فیده، و خیزانا شیخ قادری چه فیده. چونکه بابی وی (نه قیب) بوو، ئەف ناسنا فه ژ ئالی دهولهتا ئوسمانی فه هاتیه دان و رامانا وی ئەو بوو کو نوینه ری مه زن و شیخین دهقهری بوو، ژ بهر فی بهکی نا فی وی بوویه چهپسه خانا نه قیب، ئانکو ئەف ناسنا فه ژ بابی خوه وهرگرتیه.

ژ گوتهتا مه یا سه ری دیار دهیت کو چهپسه خان ژ مالباته کا نافدارا کورد بوو، و بی گومان هه بوونا که سایه تین ب ناف و دهنگ دنا ف فی مالباتی دا باندۆره کا باش ل سه ر که سایه تیا وی کریه. به لکو ئەفی بهکی دهرفهت دایه وی ب خوه کو تهقلی هه ک رویدانین گریدایی ب مالباتا خوه فه بکهت.

چهپسه خان ئیک ژ نافرته تین ب ناف و دهنگ بوو ل بازاری سولیمانیی. ژنده رین بهحسی فی نافرته تی کری دیار دکهن، کو ئەو نافرته ته کا دل نه رم و خودان رهوشته کی بلند و دهرو نه کی پاقر و زمان شیرین بوو، دیوانا وی نافرته تین بازاری سولیمانیی و نافرته تین دهور و دۆر هه مبهیز کر بوون. بهرام بهر نافرتهتا کورد ب گشتی و یا دهقهری ب تابهتی. به لکو وهکو سه رکرده کا کۆمه لایه تی بۆ نافرتهتا دهقهری دهاته نیاسین.

رۆلی وی دچاره سه کرنا ناریشن نافرته تی بین جفاکی گه له ک دیار و ناشکراه دیسان ل دیوانا وی بابهتی جفاکی و بابه تین گریدایی ب ناستی خواندنی فه، دگه ل بابه تین کورد په ره ره یی فه دهاتنه بهحس کرن. ئەفی نافرته تی دیسان دهستی هاریکاریی بۆ هه ژاران دریز کریه.

د بواری به لاکرنا فی کورنی دا، چهپسه خانی رۆلی خوه بی بهرچا ف گنیرایه. به لکو کاری وی ژ بۆ فه کرنا قوتابخانه کا ئیناران بۆ نافرته تان ئیک ژ کارین هه ری باش بوو بۆ به لاکرنا زانیی دنیقههرا نافرته تین دهقهری. هه رچه نده ئەوی خانیهی خوه ژ بۆ فی مه ره می تهرخان کر بوو.

چهپسه خانی د کسری سیاسی ژی دا دهسته کی بالا هه بوو، و خهباتا وی د بواری سیاسی دا ژ قان خالان دیار دهیت:

1. پالپشتیا کار و بزافا شیخ مه حمودی چه فیده.
2. ئالیکاریا کۆمارا کوردستان ل مه بادای 1946.

1. عبد الجبار محمد الجباری: نافرته تانوار کاتی کورد (کهروک، 1999)، به 11-13.
2. د. کمال مه زهه ر نه حمه د: نافرته له مژوو دا و کورته باسکی مژوو سی و کۆمه لایه تی، (به لفا، 1981) به 99.